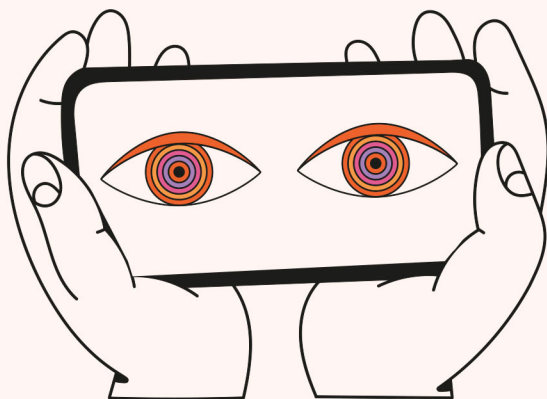

Un eseu magistral.

Le Figaro

Samuel Fitoussi

Ficțiunea , woke

*Cum ne schimbă ideologia
filmele și serialele*

Cuprins

Introducere.....	11
 Capitolul 0	
Întoarcerea ordinii morale.....	19
De la deconstrucție la reconstrucție	19
Când sistemul luptă împotriva sistemului	21
Conformismul deghezat în subversiune: o ilustrare	26
 Prima poruncă:	
Să ai eroi virtuoși.....	31
<i>Friends</i> nu mai stârnește râsul	31
Două viziuni asupra naturii umane	33
Viziunea tragică.....	34
Viziunea candidă.....	35
Ce-ar trebui să explicăm: răul sau absența lui?	36
Înțelegerea programului politic al Franței nesupuse	38
Ficțiunea nu mai trebuie să ne imite, ci să ne educe	39
Combaterea violului	
prin desființarea <i>Albei-ca-Zăpada</i>	43
Combaterea anti-wokismului	
prin desființarea lui <i>Superman</i>	46
Ce învățăm din rescrierea lui Roald Dahl.....	47
Pericolul responsabilității morale	52

A doua poruncă:

Să ai minorități discriminate..... 57

Antirasist nu e decât acela care crede că țara în care locuiește e rasistă.....	57
Ficțiunea ca instrument de modelare a societăților.....	59
Victimizare, prejudecată de confirmare și cerc vicios?	66
Dacă totul e rasist, atunci totul e politic.....	69

A treia poruncă:

Să faci un decupaj identitar al societății

și să o „reprezinți“..... 71

Wokismul sistemic.....	72
Vrem un Churchill negru.....	75
Tehnologia și cabinetele de consultanță la datorie.....	77
Și pe la noi?	80
Când disparitatea statistică devine dovada unui sistem rasist.....	83
Nedreptatea în slujba reprezentării.....	85
Prejudecată comunitaristă inconstientă.....	89
Rasismul interiorizat și modelele.....	92
Ne îndreptăm spre o regresie antropologică?	95
Singularitatea cazurilor dată uitării și soluțiile greșite	99
Și totuși... disparitatea statistică nu e neapărat un neajuns de corectat.....	103

A patra poruncă:

Să nu practici apropierea culturală..... 109

Apropierea culturală, o formă de colonialism la scară mică?	110
„Salvatorul alb“	111

Matricea intersecțională.....	115
Extinderea domeniului aproprierii culturale.....	117
Sfârșitul empatiei.....	121
Ne îndreptăm spre o regresiune antropologică (<i>bis</i>)?	123

A cincea poruncă:

Să nu diseminezi stereotipuri de gen	129
Ficțiunea simetrică.....	131
Cum le ajuți pe femei să capete încredere în ele	136
Femei fără cusur, așa-zise surse de inspirație	137
O femeie emancipată ar fi aceea care s-a eliberat de orice influență masculină.....	140
Prejudecată misogină înconștientă? Feminismul woke împotriva femeilor	142
Societățile sunt „genderizate“. Chiar e o problemă de rezolvat?	148
Chiar trebuie să fie simetrică dragostea?.....	156
Structurile narative nu sunt constructe sociale.....	160
Negarea științei ne pune în pericol libertățile	163
Ne îndreptăm spre o regresiune antropologică (<i>ter</i>)?.....	166

A șasea poruncă:

Să ai personaje non-albe pozitive

și personaje albe negative	169
Să-i reprezinți în mod pozitiv pe dominați.....	169
Să-i reprezinți în mod negativ pe dominatori	175

A șaptea poruncă:

Să-i urăști pe bărbați	181
Ficțiunea misandria	185

Prejudecata gamma sau matricea distorsiunii.....	192
Dominația masculină față în față cu criteriul popperian al infirmării.....	196
Suntem programați pentru misandrie?	205
 A opta poruncă:	
Să deconstruiești normele: heterosexualitate, suplețe, identitate de gen, piele albă...	209
Cuplu și heterosexualitate	210
Identitate trans și non-binaritate.....	213
Fluiditatea împotriva esențialismului.....	220
Suplețe și obezitate	221
Normativitate albă.....	224
Viciul maturității, înțelepciunea lipsei de experiență.....	228
 Capitolul 9	
Cazul <i>Bac Nord</i>	233
Două porunci ridiculizate	233
Poliția în imaginarul woke	237
Serialele polițiste în era woke	243
Când apoliticul devine politic	245
 Concluzie	249
Note	259
Mulțumiri	295

Introducere

Când vorbim despre *cancel culture*, e clar că pierdem din vedere esențialul. În zilele noastre problema nu mai e ce se anulează, cât ce nu se mai produce. *Unora le place jazzul, Psycho, Mic-dejun la Tiffany, Belle de jour, Producătorii, Viața lui Brian, Manhattan, Les Valseuses, Avionul buclucaș, Colivia cu nebune, Bărbatul care iubea femeile, Grease, Domnișoarele din Rochefort, Tootsie, Tăcerea mieilor, Basic Instinct, Doamna Doubtfire, Friends, Seinfeld, Mary cea cu vino-ncoă', American Beauty, Love Actually*, ba chiar și *Culoarea sentimentelor, 12 ani de sclavie, Green Book*, poate și *Urzeala tronurilor**... Probabil că astăzi scenariile tuturor acestor creații ar fi respinse de casele de producție, fără zgomot și fără polemică, fără vreo invalidare care să-ți dea posibilitatea să te indignezi. Iar autorii lor, interiorizând interdicția, mai mult ca sigur că nici nu și-ar mai bate capul să le scrie. Ideologia impune un cadru pe care imaginația nu-l mai depășește. Acest cadru există, pentru că, evident, validarea cenzurii antrenează autocenzura, dar mai ales pentru că lumea culturală aderă la ideologia care impune aceste constrângeri. Virtuoși, ne supunem la ceea ce ne dictează morala mediului cultural, ascultăm de noile imperative, respectăm noile interdicții. Cu entuziasm, chiar. Și

* Am optat, chiar dacă nu în mod exhaustiv, pentru titlurile românești (deja intrate în uz) în cazul filmelor clasice și pentru titlurile originale în cazul filmelor de dată recentă. (*N. trad.*)

toate astea, credem noi, ca să modelăm o lume mai bună, ca să luptăm împotriva rasismului, sexismului, homofobiei, ca să ajutăm minoritățile să prospere.

La o masă rotundă din 9 aprilie 2021, Dana Walden – președinta studiourilor de televiziune Disney – declară: „Primim uneori scenarii extraordinar de bine scrise, dar care nu ne respectă condițiile de incluziune, prin urmare le refuzăm.”^{1*} Câte capodopere nu mai ajung astăzi pe ecrane? Să mergem și mai departe: printre filmele și seriile pe care le consumăm și pe care le credem apolitice, câte scene – care în trecut ar fi fost amuzante, distractive sau care ne-ar fi ținut cu sufletul la gură – sunt retrase, modificate, ba chiar nu mai ajung să fie nici scrise, nici imaginate? Ideologia e ușor de recunoscut când se manifestă prin prezențe (de pildă, Disney a introdus în universul *Star Wars* doi Jedi non-binari²), mai greu e când impune absențe (scenele de seducție din *James Bond*, infidelitatea, cursele de urmărire care produc dioxid de carbon, glumele considerate problematice, scenele de amor care ar putea fi interpretate ca obiectificări ale femeii, comportamentele „genderizate”, complexitatea morală...).

Dincolo de capodoperele moarte din fașă, politizarea culturii – unidirecțional și aproape sistematic – ridică o problemă de ordin democratic. Căci, în ficțiune, ideologia nu poate fi decât foarte greu pusă sub semnul întrebării. Atunci când ne ia cu asalt filmele și seriile, ea *nu respectă regulile jocului*. Francezul care citește o rubrică în *Le Monde*, urmărește un buletin de știri pe CNews, participă la o reuniune publică a lui Anne Hidalgo sau parcurge un eseu despre manifestările wokismului în ficțiune știe că trebuie să se conformeze anumitor prejudecăți, că nu are de-a face cu un discurs apolitic situat dincolo de teritoriul dezbaterii. Asta în vreme ce la cinema

* Cu excepția situațiilor în care este semnalat altfel, toate citatele sunt redată în traducere liberă în limba română. (N. trad.)

sau când urmărește un serial pe Netflix nu va pune la bătaie același spirit critic. Și totuși, programele de divertisment nu mai sunt neutre. Deși crede că se uită la o ficțiune ancorată în realitate, ce descoperă de fapt spectatorul e o *versiune* a realității. Versiune care va legitima anumite lupte politice, va conferi validitate anumitor discursuri, va alimenta anumite stereotipuri. Deși are impresia că nu face decât să se amuze la o comedie, ce se petrece de fapt cu el e o trezire* a conștiinței față de revendicările și protestele unor militanți radicali. Prin urmare, pentru că spectatorul e și alegător, putem vorbi despre injustiție democratică.

Mă refer, după cum probabil v-ați dat seama (e adevărat că și titlul o dă în vileag), la ideologia woke. Care, pe lângă faptul că e hegemonică din punct de vedere cultural, mai e și regresivă: așadar, problema e serioasă.

Ce este wokismul?

Să avansăm o definiție.

Militantul woke e acela care crede că rasismul, misoginia, transfobia și homofobia sunt omniprezente în Occident (chiar dacă manifestările lor sunt uneori subtile, chiar invizibile, integrate în discursuri și mecanisme aparent universale) și constituie faptul social dominant al epocii noastre. În consecință, e de părere că unii oameni se consideră înzestrați din naștere cu un anumit privilegiu care îi va însoți de-a lungul vieții, în timp ce alții suferă de un handicap insurmontabil. Această inegalitate de șanse nu depinde, în viziunea lor, de factori socioeconomi-

* Termenul „woke” provine din engleza afro-americană și este forma de participiu a verbului *to wake*, „a se trezi”. (N. trad.)

ci de determinisme proprii fiecăruia (culoarea pielii, sexul, orientarea sexuală...). Odată ce a luat cunoștință de această realitate, militantul woke se simte dator să le deschidă ochii și altora în ceea ce privește mecanismele de opresiune care ne structurează societatea și, mai ales, să încerce să contrabalanseze rasismul viciat al societății printr-un rasism virtuos. Cum? Atribuindu-i fiecăruia în parte categorii identitare care se cer tratate diferențiat.*

Wokismul poate fi definit și de jos în sus, trecând în revistă un număr de convingeri și idei la care subscriu majoritatea militanților săi. Idei care nu se revendică întotdeauna din aceeași moștenire intelectuală și care pot – după cum vom vedea – să intre în contradicție unele cu altele. Însă de vreme ce adeziunea la una dintre ele e corelată cu adeziunea la celelalte, folosirea termenului de „wokism” pentru a le grupa sub unul și același steag nu constituie un abuz semantic, ci dimpotrivă, un mod de a numi o realitate sociologică. Despre ce credințe e vorba? Scurt inventar, fără pretenții de exhaustivitate.

1) Militantul woke crede că parcursul în viață și experiențele din societate sunt determinate în mai mare măsură de apartenențele identitare decât de singularitatea fiecăruia. După el, cetățeanul ar fi reprezentant al unui grup înainte de a fi individ.

* Fără îndoială că e greșit să vorbim despre determinisme „identitare”. Cine vorbește despre „luptă identitară”, „politică identitară” sau „nebunie identitară” acceptă implicit ideea woke potrivit căreia culoarea pielii și orientarea sexuală a unui individ ar fi constitutive pentru „identitatea” lui. Or, a combate wokismul în mod eficient presupune, după cum vom vedea, repunerea în chestiune a acestei asocieri: culoarea pielii nu are de ce să ne definească mai mult decât o face culoarea părului. (Ceea ce nu e valabil și pentru religie, cultură sau naționalitate, ele reprezentând forme de „identitate” mai legitime. De vreme ce formele de comunitarism și discursurile autovictimizante întemeiate pe aceste apartenențe trebuie combătute, ar fi fără îndoială absurd să le negăm importanța.) (N. a.)

2) Crede că, pentru a combate rasismul, culoarea pielii trebuie repositionată în discursul public: universalismul este o ipocrizie care ne împiedică să tratăm problema în mod eficient.

3) Tinde să pună pe seama dinamicilor dominației orice disparitate statistică dintre grupuri.

4) Crede că realitatea decurge din reprezentările colective, și nu invers. Ca atare, susține modificarea imaginarii prin controlarea ideologică a produselor culturale, gramaticii și limbajului.

5) Crede că oamenii pot să fie bărbați din punct de vedere biologic, dar să se simtă femei și invers.

6) Tinde să neghe consensul științific în ceea ce privește diferențele dintre sexe și crede că asimetriile comportamentale dintre bărbați și femei sunt exclusiv construcții sociale.

7) După el, sfera privată ține de politic, pentru că liberul-arbitru e o amăgire: stereotipurile și discursurile ne condiționează, ne împing să adoptăm, fără voia noastră, comportamente opresive (dominatorii) sau să acceptăm servitutea (dominației). Ingineria socială este, așadar, legitimă.

8) Nu prea îi place bărbatul alb heterosexual și crede că minoritățile ar trebui să-și unească forțele pentru a deconstrui opresiunea pe care acesta o exercită asupra lor (aici e vorba despre intersecționalitate).

9) Răul, la rândul lui construct cultural, este pentru el simptom al unei probleme colective. Prin urmare, dorește mai degrabă ca individul să fie protejat împotriva societății răufăcătoare (e intransigent cu discursurile pe care le consideră problematice) decât ca societatea să fie protejată împotriva individului răufăcător (respinge politicile penale represive).

10) Acordă o greutate considerabilă subiectivității minorităților așa-zis oprimate și luptă împotriva discursurilor

sau comportamentelor mai mult sau mai puțin pasibile de a aduce atingere sensibilității celor mai ușor de ofensat dintre militanți.

Anumitor comentatori le place să spună că wokismul nu există, că termenul este invocat în mod abuziv pentru a discredita necesara luptă pentru echitate socială. (Opozanții wokismului ar fi astfel moștenitorii ideologici ai opozanților lui Martin Luther King sau ai sufragetelor.) Totuși, lipsa unei definiții obiective și unice a wokismului nu înseamnă că termenul nu se pliază pe o realitate precisă. Cine poate să dea o definiție exactă dreptei sau stângii politice, socialismului, liberalismului, conservatorismului, progresismului? Niciuna dintre aceste definiții nu este fixă, frontierele lor evoluează neîncetat, anumiți intelectuali sunt atribuiți unui câmp, apoi celuilalt, anumite discursuri sunt socialiste sau liberale în funcție de subiectivitatea celui care le interpretează, anumite poziții sunt de dreapta sau de stânga în funcție de epocă... Ceea ce nu înseamnă că acești termeni nu au relevanță politică. La fel stau lucrurile și cu wokismul. Când Elon Musk scrie că „din cauza virusului woke am ajuns să nu ne mai putem uita la Netflix”³, toată lumea – până și cei care susțin că wokismul nu există – înțelege la ce evoluție ideologică se referă, ce tip de filme și seriale are în vedere. Altfel spus, până și cei care cred că wokismul nu există par să știe ce este wokismul.*

* Să zicem că wokismul nu există. Dar constelația alcătuită din termeni ca privilegiu al albilor, rasism sistemic, intersecționalitate, continuum al violențelor, supremație albă, masculinitate toxică, dominație patriarhală, heteronormativitate, non-binaritate, identitate trans, decolonizare, cultură a violului, convingerea că wokismul nu există, recontextualizare a clasicilor, lupta împotriva bărbatului alb în vârstă de peste cincizeci de ani... ei bine, ea există. Să numim această constelație „wokism” și să-l numim pe militantul sensibil la aceste teme și noțiuni „militant woke”. (N. a.)

Eseul de față

În eseu de față voi încerca să vă arăt cum ne schimbă wokismul filmele și seriile. Mă voi strădui să scot la iveală limitele cadrului invizibil în care se derulează ficțiunile actuale. Voi descrie atât ce nu mai e voie să scrii, cât și ce a devenit obligatoriu să incluzi. Vă voi propune o plonjare în universul fascinant al serialelor woke. Vă voi arăta că anumite dialoguri, inocente în aparență, nu sunt scutite de subînțelesuri politice. Vă voi dezvălui ipotezele – uneori implicite, adeseori eronate – care legitimează aservirea ficțiunii la constrângeri de ordin ideologic. În special la ideologia woke. Vă voi oferi argumente împotriva celor care susțin o atare politizare. Povești adevărate pe care să le spuneți celor care n-o văd. Voi încerca să vă conving că această nouă paradigmă culturală, chiar dacă rizibilă uneori, ne amenință civilizația. Și ne târăște în linie dreaptă spre o regresie artistică, intelectuală și antropologică.

CAPITOLUL 0

Întoarcerea ordinii morale

De la deconstrucție la reconstrucție

Clasa dominantă – impunând întregii societăți propria definiție a Frumosului și propria concepție asupra Binelui – ar perpetua, mai mult sau mai puțin inconștient, o ordine socială favorabilă ei. Este ideea-far a marilor filozofi postmoderni și cea care a dat naștere imperativului deconstrucției în arte. Obiectivul: eliberarea indivizilor de sub jugul unei ordini morale sufocante, al unor constructe sociale nefaste și al unor judecăți de valoare impuse tuturor de către elita țării. Cât despre reconstrucție, nici vorbă: judecățile noastre de valoare, inevitabil distorsionate de dinamica de putere care ne condiționează, nu pot aspira la universalitate.

Câteva decenii mai târziu, ideile deconstructiviste – trecute printr-o perioadă de incubație în campusurile americane – au evoluat. Vremea relativismului a trecut, acum e timpul pentru reconstrucție. Cerem de la artă să modeleze o lume mai bună, să denunțe anumite atitudini, să transforme în repere alegerile și comportamentele anumitor personaje de ficțiune „pozitive” – pe scurt, să impună o nouă morală, de această dată virtuoasă și favorabilă minorităților, spre deosebire de cea veche, presupus viciată. Ficțiunea trebuie să vehiculeze un nou cod de conduită, să integreze o serie de interdicții, să stabilească noi tabuuri – le vom descrie în cele opt capitole care urmează. Contradicția sare în ochi. Într-o rubrică din

Le Point, eseista Peggy Sastre denunță paradoxul inerent controlului discursurilor și comportamentelor autorizate, exercitat în numele virtuții. „Gânditori ca Michel Foucault analizau modul în care Statul elaborează o anumită ordine a discursului și, prin el, o anumită ordine a normelor și cum, apoi, veghează ca această ordine normativă să devină o ordine cognitivă și comportamentală, cu scopul de a impune un anumit model de societate conform cu aspirațiile claselor dominante. Adică exact ce fac astăzi oameni despre care se presupune că au supt această gândire critică odată cu laptele mamei, oameni considerați deconstructiviști radicali. Odată ce și-au formulat dorințele hiperbolice de egalitate [...], fac apel la ele [...] ca să impună o normă arbitrară în ceea ce privește discursurile și comportamentele acceptabile. Adică ce? Unul și același lucru, respectiv ideile și atitudinile unei clase dominante. Și unul și același paradox: din dorința de a face binele [...], ajung să impună o ordine morală și o poliție a bunelor moravuri.”⁴¹ Să obligi arta să se supună unor constrângeri ideologice înseamnă să riști să comiți exact ceea ce denunți, adică să impui întregii societăți o normativitate stabilită de dominantele culturale și intelectuale ale epocii noastre.

Nu cumva e tocmai lucrul la care asistăm astăzi, când cunoașterea pe care o produc departamentele de științe sociale ale câtorva mari universități – și interdicțiile cărora tot ea le conferă legitimitate, judecățile estetice pe care tot ea le validează, ordinea morală pe care tot ea o alimentează – se răspândește în toate sferile societății prin prejudecățile din sectorul cultural, ne invadează ficțiunile de pe ecrane, reprezentările colective, imaginarul popular? Când vi se arată că serialele pe care le-ați considerat dintotdeauna amuzante nu sunt de fapt chiar atât de amuzante, ci subliminal misogine, transfo-be și rasiste? Când vi se demonstrează că practici pe care le considerați banale stau sub semnul apropiierii culturale și, ca atare, nu numai că trebuie să dispară de pe ecran, ci și să fie

proscrise din punct de vedere moral? Când ești cinefil și afli că un principiu pe care l-ai considerat dintotdeauna fundamental (prezumția de nevinovăție) nu se va mai aplica în cazul Premiilor César?² Când încearcă, în mijlocul unui serial difuzat de televiziunea națională, să vă deposeze de categoriile sexuale pe care le luați de bune (în număr de două – masculină și feminină), pentru a vă face sensibili la ideea de fluiditate de gen (decretată de o profesoară de la Berkeley în anii 1980) și în același timp vi se predă ca la școală utilizarea adecvată a pronumelor personale? Când se apucă să vă demonstreze, prin multiplicarea unor scenarii care nu corespund cu ceea ce vedeți cu ochii voștri, că societățile în general tolerante în care credeți că trăiți sunt, în realitate, fundamentale rasiste? Când structurile narrative clasice – modelate, perfecționate și testate vreme de milenii – sunt eliminate pentru a fi înlocuite cu scheme noi, considerate mai acceptabile din punct de vedere ideologic și mai conforme cu misiunea civilizatoare pe care și-o atribuie astăzi industria cinematografică în Occident? Asistăm la nici mai mult, nici mai puțin decât impunerea – de către o mână de dominatori culturali, siguri de pozițiile lor privilegiate în instituții-cheie – a unor principii morale, a unor constatări obligatorii în ceea ce privește realitatea, a unor redefiniri a ceea ce este acceptabil și inacceptabil.

Când sistemul luptă împotriva sistemului

La cele de mai sus am putea răspunde că persoanele care, în numele ideologiei woke, doresc să constrângă libertatea artistică și să impună o nouă ordine morală nu reproduc ceea ce le reproșau conservatorilor din trecut. Ele nu apără statu-quo-ul: din contră, luptă pentru a impune o normativitate virtuoasă în detrimentul unei normativități perverse care rămâne hegemonică (rasismul sistemic, patriarhatul...). Ele nu impun

o ordine morală, ci luptă, alături de artiști dizidenți, împotriva ordinii morale. Și da, uneori asta impune ca anumite imperative problematice să fie înlocuite cu unele mai favorabile progresului uman. Argumentul nu e foarte convingător, pentru că, astăzi, Netflix, Prime Video, Disney și Apple TV (ca de altfel și majoritatea universităților, corporațiilor și marilor echipe sportive...) declară că luptă împotriva rasismului și patriarhatului, își afișează solidaritatea față de mișcarea Black Lives Matter³, integrează comandamentele woke. Să fie un sistem care luptă împotriva sistemului? Pierre Valentin denunță postura care constă în a te erija în dizident, în a-ți legitima acțiunile prin curaj și prin libertatea de gândire pe care o pretind, prin așa-zisa dominație a ordinii împotriva căreia se înscriu ele. „Acești militanți aspiră să întrupeze deopotrivă marginile și norma, contracultura și cultura dominantă, spiritul contestatar și dominația. Cu alte cuvinte, se vor în același timp decidenți și dizidenți. Să-i numim decidizi.”⁴ Înaintea lui, Philippe Muray se amuza constatând cum „cele mai abjecte dintre canalii combat consensul în mod consensual”⁵.

Să încercăm să demonstrăm că ordinea morală woke e de departe cea mai sufocantă în lumea culturală, că în postura producătorului sensibil la „incluziune și diversitate” se regăsește mai degrabă canalia consensuală a lui Muray decât rezistentul. Că, în industria cinematografică de astăzi, de curaj are nevoie mai curând cel care îi rezistă. În acest scop, iată câteva întâmplări. (Scenariul este mereu același: ca să-și continue cariera, un deviant este constrâns să-și prezinte scuzele, să întreprindă acte de căință, să-și afișeze adeziunea la ideologia woke în mod ostentativ și aproape ridicol.)

În 2020, Emma Watson, actriță cu 70 de milioane de abonați pe rețelele de socializare, publică pe contul ei de Instagram un pătrat negru în semn de susținere față de mișcarea Black Lives Matter. Problemă: din rațiuni estetice, pătratul ei are o bordură albă. Destul cât să izbucnească un mic scandal.⁶

Așadar, actrița scrie un text care conține cuvintele-cheie adecvate: „Supremația albă este unul dintre sistemele ierarhice și dominatoare, exploatare și opresive profund înrădăcinate în societate. În calitate de persoană albă, am beneficiat de pe urma acestui fapt. [...] Trebuie să ne străduim să luptăm în mod activ împotriva rasismului structural și instituțional care ne înconjoară. Abia acum încep să înțeleg cât de mult susțin, în mod involuntar, un sistem structuralmente rasist.”⁷ În același an, Stephen King reacționează la ideea potrivit căreia la Oscaruri ar fi recompensați prea mulți actori albi. Pe Twitter, scrie așa: „În tot ce ține de artă, nu diversitatea trebuie să fie criteriul valoric, ci calitatea.”⁸ Regizoarea Ava DuVernay distribuie *tweet*-ul, calificându-l drept „retrograd și ignorant”⁹. Polemica ia amploare, așadar, King publică în *The Washington Post* un articol în care își cere scuze¹⁰ și susține că „a întrecut măsura”, că „Oscarurile încă îi favorizează pe albi” și înfățișează mediul cinematografic ca fiind funciarmente sexist și rasist. În același articol, scriitorul își exprimă regretul că „majoritatea operelor nominalizate în 2019 la categoria «Cel mai bun film» conțin încăierări, pistoale și o sumedenie de chipuri albe”. După câteva luni, Anne Hathaway se trezește și ea în mijlocul unei polemici. În filmul *Vrăjitoarele* (adaptare după cartea lui Roald Dahl), joacă rolul unei vrăjitoare care nu are decât trei degete. Lucru perceput de unii ca ofensator pentru persoanele care suferă de handicapul numit ectrodactilie, malformație care afectează mâinile. Hathaway scrie imediat un mesaj în care își cere scuze, amintind cât de importante sunt „incluziunea”, să fii „sensibil la experiențele și sentimentele celorlalți” și să „nu rănești pe nimeni”.¹¹ În 2019, actorul american Mario Lopez declară într-un interviu că i se pare „periculos” ca operația de schimbare de sex să se poată face la vârsta de trei ani: „La vârsta asta habar n-ai ce înseamnă sexualitatea, ești copil.”¹² Peste câteva zile... își cere scuze. „Comentariile pe care le-am făcut au fost ignorante și insensibile, iar acum înțeleg

mai bine cât de grav au putut să rănească. Am fost și voi fi mereu un apărător asiduu al comunității LGBTQ și voi profita de această ocazie pentru a mă educa mai bine. Pe viitor, promit să fiu mai informat și mai echilibrat.”¹³ În 2022, săptămânalul *Le Film français* pune pe copertă câțiva actori. Problema: sunt toți bărbați și toți albi. Scuzele nu întârzie. „Alegerea de a publica această fotografie pe copertă [...] s-a dovedit a fi neinspirată și regretabilă. Ea [...] nu reflectă absolut deloc convingerile echipei. Din dorința de a promova unele dintre filmele de calitate destinate publicului larg care au fost prezentate în săptămâna editorilor de film din 2023 [...], am pus în circulație, fără să vrem, o imagine nonreprezentativă a cinematografiei franceze. [...] Asta arată cât de vigilenți trebuie să fim, clipă de clipă, în lupta pentru paritate.”¹⁴

În 2022, prestigiosul festival Sundance difuzează un documentar intitulat *Jihad Rehab*. Regizoarea, Meg Smaker, urmărește cinci foști membri ai grupării Al-Qaida – anterior deținuți ai bazei navale americane de la Guantanamo –, însoțindu-i în viața de zi cu zi din cadrul unui program de reabilitare din Arabia Saudită. Merge cu ei la cursuri, le înregistrează ședințele la psiholog, le filmează partidele de ping-pong... Îi întreabă, întotdeauna cu empatie, despre alegerile din trecut, despre regretele, proiectele și ambițiile lor. Prima reacție a criticilor este să aplaude opera, considerând-o excepțională. Documentarul e programat în numeroase festivaluri din toată lumea. Însă apar niște militanți woke care pun mâna pe dosar. Filmul este acuzat (fără temei) de islamofobie. Producătoarea, Abigail Disney (nepoata lui Walt Disney), reziliază contractul semnat cu autoarea și publică... o scrisoare de scuze. „Un film a cărui producție am asigurat-o a revărsat un val de ură asupra unor persoane pe care le iubesc. [...] A pricinuit o suferință profundă și inutilă. Îmi asum responsabilitatea și îmi prezint scuzele... Mă angajez să nu mai provoc suferință. [...] Am eșuat, am eșuat, am eșuat lamentabil în a înțelege cât de

tare s-au săturat și cât de dezgustați sunt musulmanii, bărbați și femei, să fie reprezentați ca teroriști, foști teroriști sau potențiali teroriști. A fost o lipsă de empatie și de respect din partea mea, cea mai gravă dintre lipsuri.”¹⁵ Distribuitorii și festivalurile din toată lumea își anulează rapid acordurile de difuzare și retrag filmul din programe. Vorbim despre rasism sistemic, însă ar trebui să vorbim mai degrabă despre wokism sistemic. Regizoarea, victimă a acestei cabale, condamnă faptul că niște psalți ai toleranței s-au transformat peste noapte în rigoriști intoleranți. „După ce mi-am petrecut ani întregi studiind salafismul, o lume în care, dacă nu urmezi cu sfințenie cutare sau cutare practică islamică, ești considerat necredincios, am fost siderată să descopăr același fundamentalism intransigent în mediile așa-zis progresiste din țara mea.”¹⁶

În ianuarie 2023, revista culturală *Variety* publică un reportaj despre dogma irespirabilă care face legea de acum înainte în anumite festivaluri mari de film. După „afacerea *Jihad Rehab*“, majoritatea și-au înăsprit criteriile de selecție, manifestând o prudență exagerată în alegerea filmelor proiectate, fără vreo legătură cu calitatea operei. Sundance le cere tuturor cineaștilor candidați să răspundă la zeci de întrebări precum: „Dacă subiecții documentarelor dumneavoastră au trecut printr-o traumă, cum veți proceda astfel încât trauma să nu fie exacerbată de participarea la filmul dumneavoastră?”¹⁷ În 2022, Festivalul de la Toronto a eliminat din program filmul german *Sparta*, pe motiv că un articol din *Der Spiegel* îl acuza pe regizor „că nu și-a pregătit îndeajuns actorii adolescenți pentru scenele de violență, alcoolism și nuditate la care au fost expuși”¹⁸. În același an, Terracino (regizor fără prenume), un obișnuit al festivalurilor independente, își vede lungmetrajul *Waking Up Dead* refuzat de toată lumea din rațiuni pur ideologice. Povestește așa: „Protagonistul meu, homosexual, este la început transfob – voiam să explorez tema transfobiei în sânul comunității gay. Ceea ce le puneam o problemă. [...] Mi s-a

reproșat și că am scris o scenă în care un personaj din America Latină se atașează de o femeie albă.¹⁹

Am putea s-o ținem așa pe zeci și zeci de pagini, atât de numeroase sunt exemplele. După cum se vede, cea mai intimidantă și mai dominatoare ordine morală din universul cinematografiei este chiar ordinea morală woke. Gluma tristă e că uniformitatea ideologică din ce în ce mai irespirabilă coincide cu obsesia pentru „diversitate“, iar bula politică din ce în ce mai izolată, cu grija față de „reprezentare“. În 1994, Thomas Sowell scria: „Diversitatea înseamnă: stângiști negri, stângiști albi, stângiști hispanici, stângiști de sex feminin. Dincolo de diversitatea demografică se ascunde conformismul ideologic.“²⁰ Astăzi, formula lui pare să se potrivească mănuașă lumii culturale.

Conformismul deghizat în subversiune: o ilustrare

În cultura woke, conformismul deghizat în ireverență e un mare clasic. De exemplu, se acordă o atenție deosebită „spargerii tabuurilor“, mai ales în ceea ce privește sexualitatea feminină. Ca să combată respingătorul cod de tăcere impus de patriarhat, miniseria Netflix *Les Principes du plaisir* (2022) se apucă, în trei episoade, să denunțe invizibilizarea plăcerii feminine. „Închipuți-vă“, explică naratoarea, „că de fiecare dată când mergeți la o întâlnire amoroasă la restaurant, partenerului i se servește o masă cu stele Michelin alcătuită din șapte feluri, iar dumneavoastră, niște pesmeți din 2012. Ați fi indignată. Și atunci, de ce acceptăm ca bărbații să ajungă la orgasm în 95% din timp, față de numai 68% în cazul femeilor? Fenomenul se numește decalaj orgasmic“. Și de ce există acest decalaj? Pentru că, răspunde una dintre expertele intervievate, „femeilor nu li se permite să fie preocupate de propria plăcere“. În serialul *Sexify* (2021), tot de pe Netflix, câteva studente constată:

Fitoussi spune povestea unei alterări
pe cât de insidioase, pe atât de vizibile și propune
în contrapartidă un conservatorism precaut,
respingând aservirea ficțiunii la morala actuală.

Le Point

De ce *Friends*, *Psycho* și *Urzeala tronurilor* n-ar mai putea fi produse astăzi așa cum au fost la vremea lor? De ce seriarele de pe Netflix seamănă toate între ele? De ce filmele produse în studiourile Disney nu ne mai fac să visăm?

În eseuul său percutant, Samuel Fitoussi răspunde la aceste întrebări și alcătuiește un tablou edificator al lumii culturale actuale. Teza lui? Cea dintâi victimă a presiunilor ideologice este însăși libertatea artistică. Întemeindu-și demonstrația pe analiza unor filme și seriale de succes, el identifică imperativele morale care atârnă greu asupra creației și ne transformă imaginarul – cel mai adesea fără știrea noastră – în câmp de luptă politic.

Cu luciditate și rigoare, *Ficțiunea woke* pune reflectoarele pe marile clivaje ideologice ale epocii noastre, dezvăluind erorile de raționament pe care le regăsim în discursurile militante dominante. Un text dens și elegant construit, o lectură esențială în același timp vie și erudită, care ne ajută să înțelegem miza ficțiunilor contemporane și să ne echipăm cu argumente solide, capabile să facă față dezbaterii.

argument

curteaveche.ro

ISBN 978-606-44-1865-4

9 786064 418654